

CENTRALNA BANKA
CRNE GORE

MAKROEKONOMSKI IZVJEŠTAJ CENTRALNE BANKE CRNE GORE III kvartal 2023. godine

Podgorica, 2024. godine

IZDAVAČ	Centralna banka Crne Gore Bulevar Svetog Petra Cetinjskog br. 6 81000 Podgorica telefon +382 20/664-997, 664-269 fax +382 20/664-576
INTERNET STRANICA	http://www.cbcg.me
SAVJET CENTRALNE BANKE	dr Irena Radović, guvernerka dr Nikola Fabris, viceguverner dr Zorica Kalezić, viceguvernerka dr Milorad Jovović Ruždija Tuzović
GRAFIČKA PRIPREMA	Nikola Nikolić Nikola Marđonović

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor.

SADRŽAJ

MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE U CRNOJ GORI	7
1. REALNI SEKTOR	11
1.1. Bruto domaći proizvod	13
1.2. Djelatnosti	14
1.3. Cijene	22
1.4. Tržište rada	26
2. MONETARNA KRETANJA	31
2.1. Najvažnija kretanja u bankarskom sektoru	33
2.2. Kamatne stope banaka	52
2.3. Mikrokreditne finansijske institucije	55
2.4. Faktoring društva	57
2.5. Društva za otkup potraživanja	58
3. EMISIJA DRŽAVNIH ZAPISA	59
4. TRŽIŠTE KAPITALA	63
5. FISKALNI SEKTOR	69
5.1. Budžet Crne Gore	71
5.2. Državni fondovi	75
6. DRŽAVNI DUG	77
6.1. Unutrašnji državni dug	80
6.2. Spoljni državni dug	81
6.3. Izdate državne garancije	83
6.4. Otplata državnog duga	84
7. EKSTERNI SEKTOR	85
7.1. Platni Bilans	87
7.2. Spoljni dug	97
7.3. Međunarodna investiciona pozicija	99
8. MEĐUNARODNA EKONOMIJA	101
8.1. Globalna ekonomska i finansijska kretanja	103
8.2. Eurozona	107
8.3. Region	108
9. NAJZNAČAJNIJI DOGAĐAJI	111
10. PRILOZI	115

PREGLED MAKROEKONOMSKIH POKAZATELJA

	2022.	Q3 2023.	%
REALNI SEKTOR			
BDP (u tekućim cijenama, u milionima eura) ¹	5.924,02	6.447,10	
Industrijska proizvodnja (u odnosu na isti period prethodne godine) ²	-3,3	9,1	
Proizvodnji šumskih sortimenata iz državnih šuma (u odnosu na isti period prethodne godine) ²	78,3	iznad 200,0	
Građevinarstvo (u odnosu na isti period prethodne godine-mjerenom efektivnim časovima) ²	-2,9	-5,7	
Zaposlenost			
Broj zaposlenih (decembar i septembar)	227.151	248.834	
Broj nezaposlenih (decembar i septembar)	46.596	37.649	
Stopa inflacije			
Potrošačke cijene godišnja stopa (decembar i septembar)	17,2	7,9	
Prosječna zarada bez poreza i doprinosa (prosjek za period) ²	712	787	10,53
MONETARNI SEKTOR (u milionima eura)³			
Ukupni depoziti	5.224,32	5.524,76	5,75
Depoziti nefinansijskog sektora	1.766,65	1.860,94	5,34
Depoziti stanovništva	1.701,37	1.822,06	7,09
Depoziti opšteg nivoa države	309,09	390,46	26,33
Centralna vlada	198,93	233,44	17,35
Lokalna vlada	104,39	150,80	44,46
Fondovi socijalne sigurnosti	5,76	6,21	7,84
Depoziti finansijskog sektora	57,72	47,62	-17,50
Depoziti - ostalo	1.389,50	1.403,68	1,02
Ukupni krediti	3.660,12	3.994,52	9,14
Kreditni nefinansijskom sektoru	1.261,58	1.274,75	1,04
Kreditni stanovništvu	1.555,08	1.648,52	6,01
Kreditni opštem nivou države	256,39	226,54	-11,64
Centralna vlada	223,46	197,39	-11,66
Lokalna vlada	32,94	29,15	-11,48
Fondovi socijalne sigurnosti	-	-	0,00
Kreditni finansijskom sektoru	22,16	30,09	35,77
Kreditni - ostalo	564,91	814,62	44,20
EMISIJA DRŽAVNIH ZAPISA			
Prosječna kamatna stopa na 91-dnevne državne zapise, posljednja			
Prosječna kamatna stopa na 182-dnevne državne zapise, posljednja	3,97%	3,97%	
TRŽIŠTE KAPITALA			
Promet na berzi (u milionima eura)²			
Montenegro berza	78,2	8,3	
Berzanski indixi			
MNSE10	1.009,24	1.034,57	2,51
MONEX	14.141,35	15.102,26	6,80
FISKALNI SEKTOR (u milionima eura)			
Izvorni prihodi ⁴	2.299,23	n/a	n/a
Izdaci ⁴	2.598,67	n/a	n/a
Suficit/deficit ⁴	-299,44	n/a	n/a
Eksterni državni dug (u milionima eura) ⁵	3.557,56	3.593,62	1,01
Unutrašnji državni dug (u milionima eura) ⁵	468,77	393,14	-16,13
Dug lokalne samouprave (u milionima eura) ⁵	75,89		
EKSTERNI SEKTOR²			
Saldo tekućeg računa (u milionima eura) ²	-766,04	-344,95	
Trgovinski bilans	-2.670,10	-2.227,49	
Bilans usluga	1.317,48	1.483,06	
% pokrivača trgovinskog deficita sa ostalim saldima	71,31	84,51	
Saldo tekućeg računa u % od BDP-a	-12,93		

¹ Izvor: 2022. konačni podaci MONSTAT-a, za 2023. projekcije Ministarstva finansija - Smjernice mekroekonomske i fiskalne politike 2023-2026, jul 2023.

² Podaci za I-XII 2022. i I-IX 2023. godine.

³ Od juna 2018. godine podaci u okviru monetarne statistike sastavljaju se u skladu sa novom metodologijom (https://www.cbcg.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_publikacije/statistika/metodologija_2018.pdf).

⁴ Izvorni prihodi i izdaci budžeta, državnih fondova i lokalnih samouprava.

⁵ Shodno Zakonu o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, koji je donijet u 2014, struktura javnog duga je promijenjena. Javni dug je definisan kao dug centralnog nivoa države (državni dug) i lokalnog nivoa (dug lokalne samouprave). Dug lokalnih samouprava isključen je iz strukture unutrašnjeg državnog duga, dok sa druge strane, u unutrašnji dug je dodan iznos koji se odnosi na dug pravnim licima i privrednim društvima. U skladu sa Zakonom, u kvartalnim izvještajima prikazuje se državni dug, dok se u godišnjem izvještaju prikazuje javni dug.

MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE U CRNOJ GORI

Treći kvartal 2023. godine obilježen je nastavkom rasta ekonomskih pokazatelja crnogorske privrede, predvođenim rastom privatne potrošnje i dobrim rezultatima u turizmu. Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, realni rast BDP-a u prvoj polovini ove godine u odnosu na uporedni period prethodne godine, iznosio je 6,6%. Iako nijesu dostupni podaci o BDP-u za treći kvartal osnovni kratkoročni statistički pokazatelji ukazuju na pozitivne trendove u većem broju oblasti crnogorske ekonomije. Ostvaren je značajan rast dolazaka i noćenja turista, zatim rast trgovine, većine vidova saobraćaja, aktivnosti u šumarstvu, kao i rast industrijske proizvodnje u sektorima snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom, vađenje rude i kamena i prerađivačke industrije, u odnosu na isti kvartal prethodne godine, dok je pad zabilježen jedino u sektoru građevinarstva.

Cijene u Crnoj Gori rastle su u periodu januar - septembar 2023. godine po nižim stopama u odnosu na prethodnu godinu usljed usporavanja inflacije na globalnom nivou, kao rezultat restriktivne monetarne politike centralnih banaka i stabilizacije na tržištu energenata. Takođe, na usporavanje inflacije uticao je bazni efekat iz prethodne godine (usljed visokog nivoa cijena tokom 2022. godine). Prema podacima MONSTAT-a, potrošačke cijene u posmatranom periodu bile su u prosjeku više za 9,9% u poređenju sa istim periodom prethodne godine, odnosno 7,9% u septembru u odnosu na isti mjesec, a 5,4% u odnosu na kraj prethodne godine.

U sektoru turizma nastavljeno je povećanje potražnje i kao rezultat toga značajan rast dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista. Crnu Goru je tokom prvih devet mjeseci, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, u kolektivnom¹ smještaju posjetilo 1,22 miliona turista, koji su realizovali 4,56 miliona noćenja (godišnji rast od 23,87% odnosno 18,86%). Pri tome su stope godišnjeg rasta dolazaka i noćenja stranih turista u kolektivnom smještaju iznosile 25,28% i 20,43%, dok je u odnosu na uporedni period rekordne 2019. godine broj dolazaka i noćenja stranih turista bio veći za 11,47% odnosno 7,86%.

Rezultati u oblasti saobraćaja, prema preliminarnim podacima MONSTAT-a, pokazuju pozitivan trend usljed značajnog rasta prometa ostvarenog u turizmu i trgovini. Tokom prvih devet mjeseci 2023. godine u saobraćaju je ostvaren godišnji rast većine vidova transporta, od čega je najveći rast zabilježen u avio saobraćaju kod prevoza putnika i roba, za 34,41% odnosno 49,33%, dok je u željezničkom saobraćaju zabilježen pad prevoza roba od 25,05%. Rast je ostvaren i u oblasti unutrašnje

¹ U trenutku pisanja izvještaja nijesu bili dostupni podaci o individualnom smještaju za devet mjeseci 2023. godine.

trgovine na malo, i to 7,7% izraženo u stalnim, odnosno 15,9% u tekućim cijenama. Godišnji rast ostvaren je i u šumarstvu, posmatrano na osnovu podataka o rastu proizvodnje šumskih sortime-nata u državnim šumama, za 65,3%.

Ukupna industrijska proizvodnja u periodu januar – septembar 2023. godine zabilježila je rast od 6,0% na godišnjem nivou. Tome je najviše doprinio rast proizvodnje u sektoru snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom od 33,1%, kao rezultat veoma dobre hidrološke situacije, odnosno rast u sektoru vađenje ruda i kamena od 2,4%, kao rezultat povećanih aktivnosti u oblasti rudarstva. U sektoru prerađivačka industrija zabilježen je pad proizvodnje za 9,7% na godišnjem nivou, kao i u sektoru građevinarstva gdje je zabilježen pad vrijednosti izvršenih građevinskih ra-dova za 9,56%, odnosno pad efektivnih časova rada za 4,16%.

U platnom bilansu Crne Gore evidentirano je poboljšanje salda tekućeg računa u prvih devet mje-seci 2023. godine u odnosu na uporedni period prethodne godine, kao rezultat snažnog poveća-nja suficita na računu usluga. Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa u periodu januar - septembar 2023. godine iznosio je 344,95 miliona eura, što predstavlja godišnje smanje-nje od 28,44%. Za razliku od toga, povećan je deficit u robnoj razmjeni s inostranstvom (usljed smanjenja izvoza i povećanja uvoza roba), koji je dijelom ublažen suficitom na računima usluga, te primarnog i sekundarnog dohotka. Deficit tekućeg računa najvećim dijelom je finansiran neto prilivom stranih direktnih investicija (92,9%). Istovremeno, na finansijskom računu zabilježen je neto odliv kapitala kao rezultat pada neto priliva stranih direktnih investicija, uz istovremeno povećanje neto odliva po osnovu portfolio i ostalih investicija.

U posmatranom periodu spoljnotrgovinski deficit iznosio je 2.227,49 miliona eura i bio je veći za 11,73% u odnosu na isti period prethodne godine, kao rezultat povećanja uvoza uz istovremeni pad izvoza roba. Uvoz roba iznosio je 2.761,04 miliona eura i bio je veći za 198,46 miliona eura, što predstavlja rast od 7,74% na godišnjem nivou, dok je izvoz roba iznosio 533,55 miliona eura i bio je manji za 6,23%, prevashodno usljed značajnog pada izvoza obojenih metala, koji je posljedica potpunog prestanka rada Kombinata aluminijuma u Podgorici. Ukupna robna razmjena sa ino-stranstvom povećana je za 5,21%.

Na računu usluga zabilježen je suficit u iznosu od 1.483,06 miliona eura, što je za 38,47% više nego u uporednom periodu, a rezultat je povećanja prihoda od putovanja-turizma. Ukupni prihodi od usluga iznosili su 2.293,07 miliona eura (rast od 31,41%), dok su rashodi iznosili 810,01 milion eura (rast od 20,19%). Procijenjeni prihodi od putovanja - turizma iznosili su 1.361,17 miliona eura, što je za 48,56% više u odnosu na uporedni period prethodne godine odnosno 33,91% u odnosu na isti period rekordne 2019. godine, čemu je doprinio rast turističke potražnje, kao i uticaj inflacije. Na računu primarnog i sekundarnog dohotka zabilježen je suficit u iznosu od 84,95 miliona eura od-nosno 314,54 miliona eura (pad od 14,21%, odnosno 7,90% na godišnjem nivou).

Neto priliv SDI iznosio je 320,37 miliona eura, što predstavlja pad od 47,14% u odnosu na uporedni period prethodne godine. Ukupan priliv SDI iznosio je 631,36 miliona eura (pad od 26,14%), na šta je najviše uticalo smanjenje priliva po osnovu interkompanijskog duga (pad od 38,53%). Priliv po osnovu povlačenja ulaganja iz inostranstva iznosio je 29,58 miliona eura (pad od 55,52%), dok je priliv u formi interkompanijskog duga iznosio 197,91 milion eura. U strukturi vlasničkih ulaganja, investicije u kompanije i banke iznosile su 68,68 miliona eura (pad od 52,35%), dok su ulaganja u nekretnine iznosila 335,19 miliona eura (rast od 4,03%). Ukupan odliv SDI iznosio je 310,99 milio-na eura, što je za 24,99% više u odnosu na uporedni period.

Kretanja na tržištu rada pratila su trend ukupog rasta crnogorske ekonomije i zabilježeni su pozitivni trendovi. Prema podacima MONSTAT-a, u prvih devet mjeseci broj zaposlenih iznosio je u prosjeku 243.692 i bio je veći za 9,45% na godišnjem nivou. Povećanje broja zaposlenih evidentno je u svim sektorima, pri čemu je najveći rast zabilježen u sektorima informisanje i komunikacije, 38,31%, i poslovanje sa nekretninama, 31,46%, dok je najmanji rast ostvaren u sektoru državna uprava i odbrana, i obavezno socijalno osiguranje, 0,56%. Broj registrovanih nezaposlenih istovremeno je, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, u prvih devet mjeseci 2023. godine u prosjeku iznosio 41.342 nezaposlenih lica ili 16,05% manje na godišnjem nivou. Stopa registrovane nezaposlenosti u septembru 2023. godine iznosila je 16,23% i manja je za 2,85 pp u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

U posmatranom periodu zabilježen je rast zarada. Prema podacima MONSTAT-a, prosječna bruto zarada u Crnoj Gori u prvih devet mjeseci 2023. godine iznosila je 979 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 787 eura (rast od 11,38%, odnosno 11,16% na godišnjem nivou).

Tokom prvih devet mjeseci 2023. godine državni budžet su obilježili povećana naplata budžetskih prihoda i povećanje realizovanih konsolidovanih rashoda u odnosu na isti period prethodne godine, dok su, u poređenju sa planom budžeta, prihodi zabilježili rast, a rashodi pad.

Procjenjuje se da je rast naplate prihoda rezultat rasta ekonomske aktivnosti, unapređenja poreske discipline, uspješne primjene Zakona o reprogramu poreskog potraživanja, prestanka primjene Odluke o umanjenju iznosa akcize na promet bezolovnog benzina i gasnih ulja, rasta akciza na duvan i duvanske proizvode, uvođenja akcize na proizvode od šećera, kakaoa i sladoled, zatim povećanja koeficijenta za zarade zaposlenih u javnom sektoru, kao i povećanja potrošačkih cijena, te prekida hedžing aranžmana iz 2021. godine, prenosa sredstava naplaćenih od implementacije projekta „Ekonomsko državljanstvo“ i izvršene uplate sredstava od strane EU po osnovu direktne budžetske podrške za energetska efikasnost. Povećani izdaci za bruto zarade i doprinose na teret poslodavca i transferi po osnovu prava iz oblasti socijalne zaštite, kao i prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, usloveli su rast konsolidovanih rashoda budžeta na godišnjem nivou, dok je smanjenje realizovanih u odnosu na rashode planirane budžetom za 2023. godinu u najvećoj mjeri posljedica nerealizovanja budžetiranih kapitalnih projekata. Polazeći od ostvarenih prihoda i realizovanih rashoda, evidentiran je gotovinski suficit budžeta u iznosu od 176,40 miliona eura ili 2,74% BDP-a.

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, na kraju septembra 2023. godine bruto državni dug iznosio je 3.986,76 miliona eura ili 61,84% BDP-a i na nivou je duga na kraju prethodne godine. Od ukupnog iznosa bruto državnog duga, na unutrašnji dug odnosilo se 393,14 miliona eura (6,10% BDP-a), a na spoljni dug 3.593,62 miliona eura (55,74% BDP-a). Neto državni dug iznosio je 3.749,82 miliona eura (58,16% BDP-a). Nivo državnog, ali i javnog duga, a naročito njegov spoljni segment i dalje je visok i predstavlja jedan od najvećih izazova upravljanja crnogorskom ekonomijom.

Tokom prvih devet mjeseci 2023. godine bankarski sektor u Crnoj Gori poslovao je sigurno i stabilno. Zabilježen je rast aktive banaka, između ostalog i po osnovu rasta kredita. Osim rasta kredita intenzivan rast je evidentan kod hartija od vrijednosti. Na strani pasive banke su zabilježile dalji rast likvidnih sredstava po osnovu rasta depozita, dok su pozajmice zabilježile pad. Na kraju septembra 2023. godine likvidna aktiva banaka iznosila je 1.754,72 miliona eura, što predstavlja pad od 9,09% u odnosu na uporedni period, dok je u odnosu na kraj prethodne godine bila niža za

11,62%. Depoziti su povećani za 11,24% (na nivo od 5.524.76 miliona eura) u odnosu na uporedni period, dok su u odnosu na kraj prethodne godine bili veći za 5,75%.

Ukupni krediti banaka na kraju septembra 2023. godine iznosili su 3.994,52 miliona eura, što predstavlja rast od 8,92% na godišnjem nivou, odnosno rast od 9,14% u odnosu na kraj prethodne godine. Nekvalitetni krediti zabilježili su blagi pad i iznosili su 200,80 miliona eura, odnosno 4,93% ukupnih kredita (pad učešća od 0,94 pp na godišnjem nivou, odnosno 0,78 pp u odnosu na kraj prethodne godine). U posmatranom periodu bankarski sektor ostvario je pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 112,41 milion eura, što predstavlja rast od 73,67% u odnosu na isti period prethodne godine.

Trend rasta aktivnih kamatnih stopa, započet u drugoj polovini prethodne, nastavljen je i tokom prvih devet mjeseci 2023. godine, prevashodno kao odraz kretanja na međunarodnim finansijskim tržištima. Prosječna ponderisana aktivna efektivna kamatna stopa na ukupne kredite iznosila je na kraju septembra 2023. godine 6,47% što predstavlja rast na godišnjem nivou za 0,87 pp, odnosno za 0,55 pp u odnosu na kraj prethodne godine. Prosječna ponderisana pasivna efektivna kamatna stopa na depozite iznosila je 0,24% na kraju septembra 2023. godine i zabilježila je pad od 0,02 pp na godišnjem nivou, odnosno rast od 0,02 pp u odnosu na kraj prethodne godine.

Na kraju septembra 2023. godine bilansna suma MFI iznosila je 84,58 miliona eura (godišnji rast od 7,82%, odnosno 13,13% u odnosu na kraj prethodne godine). Finansijski rezultat MFI tokom prvih devet mjeseci 2023. godine iznosio je 3,60 miliona eura i za 15,98% je viši u odnosu na isti period prethodne godine. Bilansna suma faktoring društva iznosila je 6,45 miliona eura, što predstavlja pad od 17,43% na godišnjem nivou, odnosno 17,54% u odnosu na kraj prethodne godine. Društva za otkup potraživanja imala su bilansnu sumu od 8,22 miliona eura, što predstavlja pad od 17,10% na godišnjem nivou, odnosno 12,25% u odnosu na kraj prethodne godine.